

Fundamentele theologie

01: Inleiding in de theologie

Inleiding in de theologie

Overzicht

- 1 De term “theologie”.
- 2 Een korte beschrijving van theologie.
 - ▶ 1.1 Het begrip Openbaring.
 - ▶ 1.2 Natuurlijke en bovennatuurlijke kennis van God.
 - ▶ 1.3 Het onderscheid natuur-bovennatuur.
 - ▶ 1.4 Het object van de theologie.
 - ▶ 1.5 Theologie en geloof.
 - ▶ 1.6 Theologie als geloofswetenschap.
 - ▶ 1.7 De theologie als wetenschap.
- 3 De bronnen van de theologie.
- 4 De methode en onderverdeling van de theologie.
- 5 Vooruitgang in de theologie.

Inleiding in de theologie.

Omschrijving

- De taak van de inleiding in de theologie is het om de theologie als specifieke wetenschap te presenteren, onderscheiden van en in samenhang met de andere wetenschappen.

In wezen hoort de inleiding tot de theologie niet tot de opdracht van de fundamentele theologie.

De term “theologie”.

De oudheid

- Het woord “theologie” komt niet voor in de Schrift. Het stamt uit de Griekse oudheid. Het is samengesteld uit θεός (God) en λόγος (woord, betoog). De uitdrukking (περὶ) Θεοῦ λόγος betekent letterlijk: de leer (betoog) over God.
 - ▶ Plato (427-347) gebruikte als eerste θεολογία om het spreken over de goden in de mythen en cultus.
 - ▶ Bij Aristoteles (384-322) had het woord twee betekenissen.
 - dichters zoals Hesiodos en Homerus noemt hij “theologen” in de zin van Plato.
 - daarnaast vinden wij theologie (φιλοσοφία θεολογική) in zijn driedeling van de “speculatieve filosofie”: mathematica - physica - theologia.
 - “theologie” is hierin de wetenschap die zich bezighoudt met het onbeweeglijke, de eeuwige oorzaken, enz. . Dit is in feite het terrein van wat men nu de metafysica noemt.
 - ▶ De Griekse filosofen noemen zichzelf nooit theologen. De term wordt enkel gebruikt voor mensen die God en/of de goden loven en prijzen.
 - ▶ De stoïcijn M. Varro (-116-27) maakt een driedeling die later terugkomt bij kerkvaders
 - (1) de mythische theologie van de dichters;
 - (2) de “fysieke” theologie van de filosofen en
 - (3) de “politieke” theologie van de wetgever (publieke cultus van de stadsstaat).

De term “theologie”.

N.T. en Griekse kerkvaders

- In N.T. en bij de apostolische vaders komt de woordgroep rond theologie niet voor.
- De apologeten gebruiken het woord “theologie” zelden en dan nog enkel in zin van mythisch spreken over God. Zij gebruiken het nooit in de zin van cultus.

- Een eerste gebruik door de kerkvaders vinden we bij
 - Clemens van Alexandrië (140/150-216/7) en Origenes (185-254).
 - Eusebius van Caesarea (265-339) reserveert de term voor het Christendom.

- De Griekse kerkvaders tussen Nicea (325) en Chalcedon (451) maakten een onderscheid tussen:
 - theologia (de leer over de Drie-ene God) en
 - economia (de leer over Christus en het heilsgebeuren).

De term “theologie”.

De Westerse kerkvaders

- St. Augustinus (354-430) observeert etymologisch correct: “(theologia) quo verbo Graeco significari intelligimus de divinitate rationem sive sermonem”. M.a.w. theologie wordt gebruikt om het “spreken over God aan te duiden”.
- Boëthius (480-524) gebruikt de term in de context van de Aristoteliaanse driedeling van de wetenschap, fysica, mathematica, metafysica (=theologie).
- Petrus Abaelardus (1079-1142) schijnt de eerste te zijn geweest die theologie gebruikte in de moderne zin, nl. om de studie over de geopenbaarde dingen aan te duiden.
- Bij St. Thomas van Aquino (1225-74) werd het in de lijn van Aristoteles de technische term om de wetenschappelijke bezinning over het geloof aan te duiden.
 - ▶ Bij Thomas wordt theologia gebruikt in de zin van de (filosofische) “leer over God”, terwijl wat heden (bovennatuurlijke) theologie heet sacra doctrina genoemd wordt.

Inleiding in de theologie.

Een korte beschrijving van theologie.

- De geschiedenis van de term “theologie” geeft echter geen uitsluitel over de huidige betekenis van het woord.
- Theologie kan gedefinieerd worden als:
 - “de wetenschap waarin de gelovige zich bezighoudt met God en de Openbaring”
 - of als:
 - “de bovennatuurlijke wetenschap die zich bezighoudt met God en de zaken van het geloof”.
- Theologie veronderstelt dat de theoloog gelooft in God die zich openbaart in Jezus Christus.
 - ▶ Anders gezegd: hij accepteert dat de fenomenen die hij beschrijft gebaseerd zijn op een echte goddelijke Openbaring die gedragen wordt door een heilsgemeenschap, de Kerk.

Inleiding in de theologie.

Het begrip Openbaring.

- De term Openbaring vinden we in de Schrift.
 - ▶ De Schrift spreekt over God die zichzelf mededeelt / openbaart door de profeten, en m.n. in Jezus Christus.
 - ▶ De term Openbaring wordt op verschillende wijzen gebruikt voor alles wat God -op welke wijze dan ook- over zichzelf meedeelt.
 - ▶ Het Latijnse revelatio en het Griekse ἀποκάλυψις betekenen: het bekend maken van iets dat verborgen is.
 - Het woord wordt in de Schrift nergens gebruikt om het geheel van Gods zelfmededeling aan te duiden.

- Openbaring wordt in de moderne theologie in een engere zin gebruikt om de goddelijke zelfmededeling in woorden en daden in de geschiedenis, d.w.z. in profeten, en m.n. in de persoon van Jezus Christus (en zijn leerlingen) aan te duiden.

Inleiding in de theologie.

Natuurlijke en bovennatuurlijke kennis van God.

- De Openbaring is niet te zien als het geheel van meegedeelde verborgen en bovennatuurlijke waarheden, maar vooral als een persoonlijke (dialogale) zelfmededeling van God aan de mensheid.
- De natuurlijke kennis van God vertrekt vanuit de waarneembare geschapen werkelijkheid, van waaruit het normale verstand met het natuurlijke licht tot een zekere kennis van God kan komen.
- De bovennatuurlijke kennis van God vertrekt vanuit de Openbaring, de goddelijke zelfmededeling.

Inleiding in de theologie.

Natuurlijke en bovennatuurlijke kennis van God (2).

- Theologie (in strikte zin) gaat over deze bovennatuurlijke kennis van God: d.w.z. de kennis die God zelf aan ons heeft meegedeeld, over Zichzelf, over ons en over de weg naar Zijn Heil.
 - ▶ Opmerking: alhoewel de (strikte) inhoud van deze bovennatuurlijke Openbaring het verstand van de mens volstrekt te boven gaat toch ligt de kennis van de Openbaring in het verlengde van de menselijke kennis en van zijn natuurlijke religie.
 - deze ‘natuurlijke kennis’ omvat o.a. de kennis van het bestaan van God en van Zijn wezenlijke eigenschappen, Zijn totaal-anders-zijn dan de wereld (schepping), Zijn Persoon-zijn, de geestelijke natuur en onsterfelijkheid van de menselijke ziel, de noodzaak van godsdienst en de waarde van de natuurlijke zedenwet.
 - tegelijk overstijgt de Openbaring ook het menselijk verwachtingspatroon en natuurlijke denken volkomen (bv. Drie-eenheid, menswording).
 - ▶ Het Christendom pretendeert de Openbaring van God zelf, gegeven in de persoon van Jezus Christus, aan de mensheid te brengen.
 - ▶ De Kerk bemiddelt deze Openbaring in de geschiedenis: zij heeft de opdracht om die Openbaring in elke generatie en omgeving verder te geven, opnieuw uit te dragen en steeds dieper te verstaan.

Inleiding in de theologie.

Het onderscheid natuur-bovennatuur.

- Bovennatuurlijk is alles waarop het schepsel geen aanspraak kan maken, dat wat de mogelijkheden en de “vereisten” van de natuur overstijgt.
 - ▶ Bovennatuurlijk is datgene wat vergeleken met het zijn van een schepsel (inclusief zijn activiteiten, mogelijkheden, natuurlijke verdiensten) behoort tot een hogere zijnsgraad. Het is een genadegave.
 - Zo is de onsterfelijkheid van zijn lichaam voor een mens bovennatuurlijk.
- Met de dubbele zijnsorde (natuurlijk en bovennatuurlijk) correspondeert een dubbele kenorde onderscheiden in vertrekpunt (bron), en in object:
 - bron:
 - 1. het natuurlijke verstand,
 - 2. het goddelijk geloof;
 - object:
 - 1. dingen die het natuurlijke verstand kan bereiken
 - 2, geheimen die in God verborgen zijn en die, als ze niet door God geopenbaard waren, niet bekend zouden kunnen worden.

Inleiding in de theologie.

Het object van de theologie.

■ De theologie handelt

- ▶ op de eerste plaats over God als God die zich openbaart aan de mens
- ▶ én op de tweede plaats over de mens, in zover die antwoordt op (gelooft in) de zich openbarende God.
- ▶ Op de derde plaats kan men nog de geschapen dingen plaatsen, in zoverre die een band hebben met God.

Kort: het gaat in de theologie allereerst om God, maar ook om de dingen die door God gewild en gedaan zijn/worden.

Inleiding in de theologie.

Het object van de theologie (2)

- In het thomisme maakt men een onderscheid tussen het materiële en het formele object van een wetenschap.
 - ▶ Een materieel object (bv. mens) kan door vele wetenschappen bekeken worden, telkens op een andere formele manier, bv. door de geneeskunde, sociologie, psychologie, ethnologie, archeologie, enz.
- Het materiële object is God en de schepselen in hun relatie met God:
 - ▶ Natuurlijke godsleer, godsdienstfilosofie, enz. hebben hetzelfde materiële object,
- Het formele object: de wetenschappelijke reflectie over God en de goddelijke dingen gebeurt vanuit het licht van het geloof. (Dit is enkel zo in de theologie)
 - ▶ Uiteraard blijven de geheimen van God als zodanig ons verstand te boven gaan.
 - ▶ De taak van de theologie is het om de kennis van de geopenbaarde waarheid te verdiepen.
- Kort: elke wetenschap vertrekt vanuit een aantal basisprincipes: in de theologie is dat *de Openbaring en het gelovig aanvaarden ervan*.

Inleiding in de theologie.

Theologie en geloof.

- Over geloof wordt in een volgende les gesproken.
- Hier wil ik enkel opmerken dat geloof
 - ▶ zowel (1) een overgave van de hele persoon aan God is,
 - ▶ als ook (2) een redelijk instemmen met de concrete boodschap (inhoud) die door God geopenbaard wordt.
- Dat het Christelijk geloof een concrete inhoud heeft is duidelijk uit bv. het feit dat men reeds tegen het einde van de apostolische tijd sprak van een “geloofsinhoud”, “boodschap”, “leer” die iedereen diende te geloven.
- Geloven is een redelijke daad anders konden de Christenen niet opgeroepen worden om hun geloof te verdedigen (1 Pt. 3,15) en dan zou het ingaan tegen de waardigheid van de mens, als vrij en redelijk wezen.
 - ▶ Het geloof en de geloofsdaad, zoals we zullen zien, omvat de hele menselijke persoon met al zijn vermogens.

Inleiding in de theologie.

Theologie als geloofswetenschap.

- Het formele object van de theologie is een wetenschappelijk onderzoek van God en de goddelijke dingen vanuit het licht van het geloof.
- Theologie is dus een geloofswetenschap, zowel
 - ▶ (a) vanuit haar object: het gaat nl. over de geloofsgegevens en -inhoud
 - ▶ (b) vanuit haar subject: de gelovige die theologie bedrijft
- Het geloofslicht is nodig, immers kennis komt overeen met het kenvermogen.
 - ▶ het natuurlijke verstand kan God als God en de bovennatuurlijke dingen als zodanig niet kennen.
 - ▶ daartoe is een bovennatuurlijke kracht, hulp of licht nodig: de genade van het geloof.
 - gevolg: theologie in strikte zin kan enkel bedreven worden door een gelovige. Zonder geloof kan men wel godsdienstwetenschap, natuurlijke godsleer, enz. beoefenen maar geen theologie.
- Samengevat: Het kenprincipe van de theologie is het verstand verlicht door het geloof. De theoloog onderzoekt met zijn verstand de geloofsgegevens, maar zijn verstand is verlicht is door het geloof. H
 - ▶ hij heeft zich bv. door het geloof een aantal principes, dogma's eigen gemaakt.

Inleiding in de theologie.

De theologie als wetenschap (2)

- Als we de theologie een wetenschap noemen
 - ▶ dan is dat niet in de moderne natuurwetenschappelijke zin van empirisch onderzoek,
 - ▶ maar in de betekenis (van Aristoteles): nl. een verstandelijke en systematische kennis van een bepaald onderwerp, i.c. de Openbaring.
- De theologie is van alle andere wetenschappen onderscheiden door zijn formeel object.
 - ▶ In de theologie kan er ook gemakkelijk een zekere spanning optreden tussen het “geloofs”- en het “wetenschappelijk” karakter.
 - ▶ Hierover is in de loop der tijden veel nagedacht.

Inleiding in de theologie.

De theologie als wetenschap (3)

- Vaticanum I (1869-70) tegen de achtergrond van fideïsme en rationalisme, uitspraken gedaan over geloof en rede (DS 3015-20, m.n. 3016):
 - “Als het verstand, verlicht door het geloof, ijverig, vroom en nuchter zoekt, krijgt het, met Gods hulp, een zeker verstaan van de mysteries die uiterst vruchtbaar is, (dit verstaan komt tot stand)
 - (1) zowel vanuit die dingen die het op natuurlijke wijze kent vanuit de analogie, als
 - (2) vanuit het verband tussen de geloofsgeheimen onderling én
 - (3) vanuit de samenhang met het einddoel van de mens. De goddelijke mysteries immers overstijgen door hun natuur op zo’n manier het geschapen verstand dat zij ook al zijn zij door de openbaring meegedeeld en in geloof ontvangen met de sluier van het geloof overdekt en als het ware door duister omhuld blijven, zolang wij in dit sterfelijk leven “ver zijn van de Heer. Want wij wandelen in het geloof en niet in het aanschouwen. [2 Kor. 5,6v]” (DS 3016)
- Het wetenschappelijk karakter van de theologie betekent een verstandelijke, methodische en kritische activiteit die geloof in de Openbaring veronderstelt.
 - ▶ Dit wetenschappelijk karakter sluit natuurlijk de werking van de H. Geest bij de theologische arbeid van een theoloog niet uit. “Met Gods hulp” (Deo dante) wijst op deze goddelijke invloed.

Inleiding in de theologie.

De theologie als wetenschap (4)

- De theologie behandelt niet de vraag an sit, nl. of er een God of Openbaring is, maar wel quid sit, nl. wat God en Zijn Openbaring is.
 - ▶ Vaticanum I belooft een verstaan van de Openbaring o.a. via de analogie. Dit soort verstaan is zeker geen volledig begrijpen van het geheim/mysterie dat God is.
- Een punt van kritiek is: de theologie hanteert onbewezen uitgangspunten heeft (de Openbaring) terwijl de natuurwetenschap met bewezen uitgangspunten heeft
 - ▶ Antwoord: de droom van een wetenschap die alles, inclusief haar uitgangspunten, kan bewijzen is al lang doorbroken. (Onderwerp voor wetenschapsfilosofie).
 - de natuurwetenschap kan de gelijkvormigheid van de natuurwetten niet bewijzen, evenmin als de methode die hieruit volgt en die zij gebruiken om wetten te formuleren, de inductie.
 - Zelfs de eenvoudige mathematica (formele aritmetica) kan zijn uitgangspunten nooit bewijzen, (stelling van Gödel ca 1931 (Kurt Gödel 1906-1978)).
 - In feite neemt iedere wetenschap, zelfs de wiskunde, onbewezen vooronderstellingen aan die niet vanuit diezelfde wetenschap zelf te bewijzen zijn.

Inleiding in de theologie.

De theologie als wetenschap (5)

- Een groot verschil tussen natuurwetenschappen en de geesteswetenschappen is dat natuurwetenschap altijd over algemene kenmerken of universele wetten gaat,
 - het individuele kan immers niet gevangen worden in de abstractie die het object van elke wetenschap is.
 - Men handelt bv. over de valbeweging, maar niet over het vallen van deze steen.
- Veel geesteswetenschappen gaan over individuele dingen (bv. geschiedenis).
 - ▶ De theologie gaat ook over concrete dingen: bv. de historische persoon van Jezus. De inhoud en waarheid van zijn persoon, boodschap zijn concreet. Immers het Christendom is geen systeem dat men los kan maken van de concrete historische persoon van Jezus en van het concrete Joodse volk.
 - ▶ De concrete en historische dimensie hoort wezenlijk tot de Openbaring.
 - ▶ De theologie die de Openbaring behandelt zal daarom (1) een historisch element omvatten om deze concrete historische feiten op te sporen en (2) ook een speculatieve dimensie om dit alles te systematiseren en te doorgronden.

Inleiding in de theologie.

De bronnen van de theologie.

- De theologie handelt over de Openbaring van God. Waar kan deze gevonden worden?

- De bron is uiteindelijk Gods Woord zelf, (DV 24) dat overgeleverd is/wordt in:
 - ▶ de leer,
 - ▶ het leven en vieren van de Kerk,
 - ▶ in Schrift,
 - ▶ Traditie,
 - ▶ Leergezag.

- ▶ Kort: het vertrekpunt van de theologie is het beleefde geloof in de Kerk(gemeenschap).

Inleiding in de theologie.

De methode en onderverdeling van de theologie.

- De theologie probeert haar doel te bereiken en tot een wetenschappelijke benadering van het geloofsgegeven te komen op een tweevoudige manier:
 - ▶ 1. de positieve of historische methode
 - ▶ 2. de speculatieve of systematische methode.
- Beide methodes -in praktijk niet zomaar te scheiden- zijn complementair.
 - ▶ *ad 1. De theologie probeert allereerst de beschikking te krijgen over de gegevens van Gods Openbaring of te antwoorden op de vraag “wat heeft God nu precies geopenbaard?”. De positieve theologie onderzoekt de bronnen van Gods Openbaring.
 - ▶ *ad 2. De speculatieve theologie probeert de gegevens van de Openbaring te doordenken, verbanden te zien en moeilijkheden te verhelderen.
- Beide onderdelen van de theologie noemt men wel eens naar St. Anselmus, respectievelijk:
 - ▶ (1) “intellectus quaerens fidem”
 - ▶ (2) “fides quaerens intellectum”.

Inleiding in de theologie.

De positieve of historische theologie.

- De positieve methode is een onderzoek van de bronnen van Gods Openbaring.
- De uiteindelijke bron van de Openbaring is Gods Woord. De goddelijke zelfmededeling (Openbaring) is toegankelijk in het leven, de leer en het vieren van de Kerk en de inhoud is m.n. te vinden in de Schrift en de Traditie en in de uitleg van het Leergezag.
- De positieve theologie richt zich dus op de studie van:
 - Schrift,
 - Traditie (= leven en leer van de Kerk)
 - Leergezag.

De positieve of historische theologie.

De Schrift.

- Het positieve onderzoek naar de inhoud en betekenis van Gods Woord dat bevat ligt in de Schrift is de opdracht van de bijbelwetenschap (in ruime zin).
 - ▶ Exegese: heeft als opdracht om de ware zin van de tekst vinden.
 - ▶ Bijbelse theologie: deze bestudeert de geschiedenis en inhoud van de Openbaring in de Schrift (O.T. en N.T.).
 - ▶ Ze heeft als hulpwetenschappen o.a.
 - Bijbelse filologie, hermeneutiek, geografie, archeologie.
 - ▶ De zogenaamde inleiding(swetenschap) op de Schrift behandelt de vragen naar het ontstaan van de verschillend boeken, hun authenticiteit, canoniciteit, auteurschap, teksttraditie, enz. (de externe kritiek).

De positieve of historische theologie.

Studie van de Traditie.

- De studie van de traditie (het leven en leer van de Kerk zoals die vanaf het begin tot op heden is overgeleverd) omvat onderzoek:
 - ▶ 1. naar de reflectie op en beleving van de Openbaring zoals te vinden in de geschriften van de kerkvaders = patristiek of patrologie (volgende dia)
 - ▶ 2. naar de geschiedenis van het theologisch denken: theologie-geschiedenis.
 - elk theologisch denken vindt plaats in de lijn van onze voorgangers, met hun denkmodellen, methodes, enz.
 - ▶ 3. naar het leven en beleven in de liturgie: liturgiewetenschap
 - Het is evident dat alle geloofswaarheden uiteindelijk in de liturgieviering en in de vroomheidsbeleving van de Kerk gestalte en aandacht gekregen hebben.
 - ▶ 4. De hele geschiedenis van de Kerk is een middel om zicht te krijgen op hoe de Kerk gestalte gegeven heeft aan haar opdracht in deze wereld: kerkgeschiedenis.
 - ▶ 5. Een studie van de (actuele) *sensus fidelium* of *sensus fidei* of *sensus ecclesiae*, d.w.z. het levende geloof of de levende geloofszin van de Kerk.
 - Geloofszin is de gave aan elk individu en aan de hele Kerk gegeven om het object van het geloof te aanvaarden en verder te verdiepen. Over hoe een studie van dit laatste gegeven er precies uit zou moeten zien heeft de auteur dezes geen duidelijke visie.

Excursus: Kerkvaders

- Wij noemen kerkvaders (in strikte zin): die kerkelijke schrijvers die duidelijk
 - ▶ (1) orthodox zijn,
 - ▶ (2) een heilige levenswandel leidden,
 - ▶ (3) door de Kerk erkend zijn en
 - ▶ (4) uit de oudheid stammen.
- Het patristisch tijdvak eindigt
 - ▶ Westen: met paus Gregorius de Grote (590-604) en Isidorus van Sevilla (±560-633)
 - ▶ Oosten: met Johannes Damascenus (±650-±750)
- Bekende kerkvaders uit het Oosten zijn:
 - ▶ Athanasius (ca 295-373), Basilius (329-379), Gregorius van Nazianze (330-390), Johannes Chrysostomos (344/354-407)
- uit het Westen:
 - ▶ Ambrosius (339-397), Hiëronymus (347-420), Augustinus (354-430)

De positieve of historische theologie.

Het leergezag.

- studie van de veelvormige wijze waarop pausen, bisschoppen, concilies, enz. het geloof verwoord hebben. In het leergezag onderscheidt men:
 - ▶ het buitengewoon leergezag (magisterium extraordinarium).
 - ▶ het gewone leergezag (magisterium ordinarium).
- studie van de ontwikkeling van de geloofsleer :de dogmageschiedenis.
 - ▶ een hulpwetenschap van de dogmatiek.
 - ▶ analyseert de achtergrond en ruime context van een dogmatische formulering.
- ▶ De voornaamste (dogmatische) uitspraken van het leergezag zijn te vinden in:
Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, 1973/1991, afgekort: DS.

De speculatieve of systematische theologie.

Omschrijving

- De systematische of speculatieve theologie (scholastieke) theologie heeft twee grote domeinen: dogmatiek en moraaltheologie.
 - ▶ De dogmatiek bestudeert de geopenbaarde waarheden:
 - godsleer, scheppingsleer, christologie, ecclesiologie, genadeleer, sacramententheologie, mariologie, eschatologie.
 - ▶ De moraaltheologie bestudeert het menselijk handelen (actus humanus) met de vraag in hoever het overeenstemt met de Openbaring (bovennatuurlijke normen van de moraal).
 - De moraaltheologie zoekt ook naar antwoorden op nieuwe vragen, denk aan de ethische vragen rond vruchtbaarheid, enz. . In een andere zin (in zover ze directe richtlijnen geeft voor het handelen zelf) is moraaltheologie een vorm van praktische theologie.

De speculatieve of systematische theologie.

Methode

- De systematische theologie is geen bovenbouw van de positieve theologie.
 - ▶ het door het geloof verlichte verstand zoekt de inhoud, betekenis en samenhang te achterhalen van al de geloofsgegevens die de positieve theologie presenteert en geeft zelf ook weer richting aan het historisch onderzoek
- Vaticanum I geeft een drievoudige werkwijze aan:
 - ▶ 1. een beroep op de analogie tussen de natuurlijke en bovennatuurlijke kennis / tussen de werken van God als Schepper en als Verlosser.
 - ▶ 2. het belangrijkste om tot een dieper verstaan van de geloofsmysterieën te komen is het beschouwen van hun onderlinge samenhang.
 - Omdat alles van één God komt moet er een samenhang zijn tussen al Zijn werken en de Openbaring en tussen de onderdelen van de Openbaring onderling.
 - Zo moet er samenhang zijn tussen de Openbaring in de schepping en de bovennatuurlijke Openbaring, tussen het O.T. en het N.T., tussen de tijd vóór en na Christus...
 - ▶ vanzelfsprekend: het verduidelijken van het minder heldere door het meer heldere.
 - ▶ 3. het beschouwen van de heilswaarde van een mysterie. Gods Openbaring is geen louter rationele boodschap maar biedt een complete verlossing. God is een God van Heil.

Theologie

Praktisch-theologische vakken.

- Praktisch-theologische vakken zijn onderdelen van de theologie, die gevonden resultaten toepassen in praktijk. Het zijn o.a.
 - ▶ moraaltheologie in zover ze het menselijk handelen in concreto behandelt ...
 - ▶ spirituele theologie over het vervolmaken van het bovennatuurlijk geestelijk leven (ascetisch en mystiek) van de Christen.
 - ▶ pastoraaltheologie, over zielzorg in de praktijk.
 - ▶ catechetiek (religieuze pedagogie) over het systematisch onderricht van het geloof
 - ▶ homiletiek over de wijze van verkondigen (preken)
 - ▶ liturgiewetenschap over de geschiedenis, toedienen van de sacramenten en sacramentaliën, liturgische gebruiken, enz.
 - ▶ missiologie, over het verkondigen en verspreiden van het geloof in heidense gebieden.
 - ▶ kerkelijk recht.

- ▶ Aan de drie groepen (historische, systematisch en praktische theologie) gaat de fundamentele theologie, die de geloofwaardigheid van de Openbaring als geheel moet aantonen, vooraf.

Theologie

Samenvatting

- onderverdeling van de theologie (vereenvoudigd):
 - ▶ voorbereiding:
 - de verantwoording van Openbaring en het geloof:
 - fundamentele theologie.
 - ▶ theologie in eigenlijke zin:
 - historische of positieve theologie:
 - bijbelwetenschappen
 - patristiek
 - kerkgeschiedenis
 - systematische theologie:
 - dogmatiek
 - moraal
 - ▶ praktische theologie
 - kerkelijk recht
 - pastoraal theologie, enz.

Inleiding in de theologie

Vooruitgang in de theologie.

- Er is vooruitgang in de theologie mogelijk op twee manieren:
 - ▶ (1) door het steeds dieper verstaan en doorgronden van de Openbaringsgegevens
 - ▶ (2) door de verdere ontwikkeling van de theologische methode.
 - ▶ ad 1.
 - Over dit proces (dogma-ontwikkeling) handelt in een apart hoofdstuk.
 - Ook op het vlak van de spiritualiteit, enz. komt men in de loop der eeuwen tot een steeds dieper verstaan van God. (cf. DV 8)
 - ▶ ad2.
 - Er is vooruitgang van de theologie als wetenschap mogelijk. bv. een beter verstaan van de Schrift is bv. mogelijk door een verbetering van de gebruikte methode(s).
 - de literaire kritiek van de 19e eeuw levert een nauwkeurigere tekst van de Schrift
 - de hermeneutiek geeft een duidelijker beeld van ingewikkelde proces dat begrijpen heet.
 - ▶ Duidelijk is vooruitgang mogelijk in de praktische theologische vakken, waar nieuwe vragen om nieuwe antwoorden roepen, denk aan de hele nieuwe kwestie van “in vitro fertilisatie”.

Inleiding in de theologie

Hoe theologie onderwijzen?

- Over het onderwijs in de theologie handelen
 - ▶ de *Ratio fundamentalis Institutionis sacerdotalis* 1967
 - ▶ en de concilie-documenten: *Optatam Totius* 14 en *Gaudium et Spes* 62.
 - theologie moet altijd bedreven moet worden onder leiding van het leergezag.
 - het wetenschappelijk karakter vereist dat het systematisch en in vrijheid gebeurt.
 - theologen dienen hun onderzoek te doen in samenwerking en contact met andere wetenschappen. (GS 62)
- Het leergezag wijst ook nog op de werken van St. Thomas van Aquino als een leidraad in de studie van de theologie.
- De vraag naar de eenheid van het Christelijk geloof en de theologische pluriformiteit wordt verderop behandeld.

Inleiding in de theologie

Excursus: Theologie als wetenschap tegenover natuur- en geesteswetenschappen.

- De wijze waarop de westerse mens in onze tijd de werkelijkheid ervaart is fundamenteel bepaald door de natuurwetenschap, wetenschapsfilosofiën en de technische benadering van de werkelijkheid.
 - ▶ De natuurwetenschap is gebaseerd op experiment, waarnemen van de natuur en pragmatische theorieën.
 - Het object van de theologie, maar ook van de metafysica, moraal, enz onttrekt zich aan deze direct waarneembare wereld en is op de achtergrond beland.
 - ▶ De natuurwetenschap bestudeert de werkelijkheid enkel in zover zij controleerbaar en meetbaar (experimenteerbaar) is. Dit is absoluut waardevol maar het omvat slechts een deel van de menselijke kennis en niet de hele werkelijkheid.
 - Zo geeft natuurwetenschap geen antwoord op de zinvraag van het bestaan of morele vragen rond wetenschappelijke ontdekkingen: nucleaire technologie, in vitro-fertilisatie, enz.
 - Voor de natuurwetenschap betekent begrijpen het beschrijven van de waargenomen fysieke verschijnselen in een wiskundige taal.

Inleiding in de theologie

Excursus: Theologie als wetenschap tegenover natuur- en geesteswetenschappen (2)

- De natuurwetenschap observeert de werkelijkheid, m.n. de meetbare werkelijkheid vanuit een bepaalde hypothese; experimenten en reflectie erover leidt tot verdere hypothesen die weer om experimenten vragen, enz.
- De natuurwetenschap is geen verklaring van de werkelijkheid, maar is maar een gedeeltelijke beschrijving ervan.
 - ▶ Zo werd de succesvolle theorie van Newton, die bv. leidde tot de voorspelling en vinden van de planeet Neptunus, in het begin van de 20ste eeuw door de relativiteitstheorie vervangen.
 - ▶ De theorie van Newton is noch absoluut vals, noch absoluut waar. Zij is een stap in de menselijke zoektocht naar het begrijpen van het heelal. Wellicht zal de relativiteitstheorie ook ooit voorbijgestreefd of gecorrigeerd worden.
 - Dit element van onzekerheid of tijdelijkheid is geen argument tegen het waarheidsgehalte van een wetenschappelijke stelling. Het verhindert slechts wetenschappelijk dogmatisme en absolutisme.

Inleiding in de theologie

Excursus: Theologie als wetenschap tegenover natuur- en geesteswetenschappen (3)

- Geloof en natuurwetenschap zijn niet met elkaar in tegenspraak.
 - ▶ Het is verkeerd om aan het niet-absolute karakter van de natuurwetenschappelijke kennis een argument voor de betekenis van het geloof te ontleunen.
 - ▶ Conflicten uit het verleden waren vaak een strijd tussen geloof en wetenschap die beiden buiten hun eigen domein gingen.
 - dit beeld is feitelijk het resultaat van mythe-vorming rond deze zogenaamde tegenstelling.
 - Nogal wat zogenaamde conflicten tussen geloof en wetenschap situeren zich bij fundamentalistische protestanten en hun wetenschapsvijandige houding (en niet de katholieke Kerk).
 - ▶ Het conflict rond het wereldbeeld, waarbij een aantal mensen van de Kerk het Copernicaans wereldbeeld bestreden, is te verklaren vanuit het feit dat men niet in de gaten had dat de Christelijke boodschap niet gebonden was aan de astronomie van Ptolomeüs. (De zaak Galilei. Deze wordt elders besproken).

Inleiding in de theologie

Excursus: Theologie als wetenschap tegenover natuur- en geesteswetenschappen (4)

- De zogenaamde geesteswetenschappen handelen niet over een werkelijkheid die naast die van de natuurwetenschappen staat. Het betreft hier de zin-dimensie die het hele menselijk bestaan betreft.
 - ▶ De geesteswetenschappen verklaren niet de natuur maar willen menselijke-historische levensuitingen begrijpen. Ook zij zijn niet in conflict met het geloof.

- Het spreken over God (in filosofie of theologie) fundeert zich op nog een andere (derde) dimensie -de meest fundamentele- van het menselijk bestaan:
 - ▶ nl. de vraag naar de zin en doel van het bestaan, van de wereld.
 - leder mens moet deze vraag beantwoorden.
 - Niet antwoorden of de vraag uit de weg gaan, of verwaarlozen doordat de eigen ervarings-en belevingswereld beperkt is tot b.v. een materialistisch of puur natuurwetenschappelijk (descriptief) verstaan van de wereld is ook een antwoord.

Inleiding in de theologie

Excursus: Theologie als wetenschap tegenover natuur- en geesteswetenschappen (5)

- Theologie staat op een ander vlak dan natuur- en geesteswetenschap.
- Zij gaat over de Openbaring:
 - ▶ Als zodanig heeft de theologie niets met de natuurwetenschap te maken.
 - ▶ De geschiedenis leert echter wel dat de theologie en de openbaringskennis, bv. het feit dat de wereld als geschapen werkelijkheid gezien wordt, onderscheiden van de Schepper de decisieve factor is in het doen ontstaan van het natuurwetenschappelijk denken.
 - ▶ De theologie is zoals gezegd van alle wetenschappen onderscheiden door zijn formeel object.

Einde